

Gospodarka leśna a bioróżnorodność lasu - Dekalog antysynantropizacyjny

Gospodarka leśna a bioróżnorodność lasu. "Dekalog antysynantropizacyjny"

Synantropizacja szaty roślinnej, czyli ogół zmian zachodzących w niej pod wpływem działalności człowieka, prowadzących - jak stwierdzono - do "trywializacji" szaty roślinnej, zacierania w niej odrębności i różnorodności, jest chyba największym dziś wyzwaniem, z którym borykać się musi ochrona przyrody. Wiadomo już, że działania mające na celu ochronę przyrody muszą być podejmowane - choć z różnym natężeniem - praktycznie wszędzie. Stąd przedstawiona poniżej propozycja adresowana ma być nie do przyrodników i specjalistów, a do leśników i ich współpracowników.

Poniższe wskazówki są próbą określenia, jak można starać się hamować proces synantropizacji szaty roślinnej na terenach leśnych. Nikt nie łudzi się, że zapobieganie synantropizacji stanie się głównym celem leśnictwa. Wiele można zrobić jednak bez wywracania wszystkich zasad gospodarki. Założeniem autora było zaproponowanie reguł, które - odpowiednio w wersji "ostrzejszej" lub "łagodniejszej" - mogłyby znaleźć zastosowanie na obszarach o różnym stosunku ważności ochrony przyrody i celów produkcyjnych - od parków narodowych aż po lasy gospodarcze, w których jednak deklaruje się również dążenie do zachowania naturalnego charakteru środowiska przyrodniczego.

"Dekalog antysynantropizacyjny":

1. Nie wprowadzaj gatunków obcych geograficznie, nawet w charakterze podszytów, "domieszek biocenotycznych", na remizach ani na poletkach dla zwierzyny (np. robinia, dąb czerwony, czeremcha amerykańska, kasztanowiec, róża fałdzistolistna, śnieguliczka, topinambur, łubin). Pamiętaj, że niektóre gatunki osiągają w Polsce granicę zasięgu i mimo, że występują w kraju, to na danym terenie mogą nie być rodzime (np. świerk, buk, jawor, lipa szerokolistna, jodła, klon polny, olsza szara, modrzew, bez koralowy).

Ewentualne wyjątki od powyższej zasady mogą dotyczyć:

- gatunków już całkowicie zdomowionych na danym terenie (np. świerk na Pomorzu);
- gatunków współtworzących krajobraz kulturowy terenu (np. aleje kasztanowca na Pomorzu i w Wielkopolsce, daglezya w niektórych lasach);
- siedlisk, których stan degradacji uniemożliwia i nie pozwoli w przyszłości na kreowanie składów gatunkowych z drzew i krzewów rodzimych (np. w warunkach silnych skażeń przemysłowych).

2. Zachowuj pierwotne związki socjalne gatunków. Przy planowaniu składu drzewostanów, składu upraw leśnych, składu gatunkowego podszytów, krzewiastych pasów osłonowych itp. zamiast schematu wnioszkowania

siedlisko --> gatunki, które mogą na nim występować

stosuj schemat:

siedlisko --> typ naturalnego zbiorowiska leśnego --> gatunki, które mogą na nim występować.

Projektując docelowy skład drzewostanu i podszytu używaj gatunków występujących w naturalnym zbiorowisku leśnym. Jako przedplon stosuj gatunki występujące naturalnie w fazach sukcesyjnych prowadzących do ww. naturalnego zbiorowiska leśnego.

Tam, gdzie chcesz utworzyć skupienia krzewów (remizy dla ptaków, skraje lasu) stosuj gatunki występujące naturalnie w zbiorowiskach zaroślowych związanych z typem naturalnego zbiorowiska leśnego.

3. Chronić genetyczną odrębność gatunków. Nie likwiduj barier ekologicznych i geograficznych oddzielających gatunki blisko spokrewnione. Odróżniaj podobne gatunki należące do tego samego rodzaju i nie ufaj ich odróżnianiu przez innych w obrocie nasionami i sadzonkami. Chronić rodzime populacje drzew i krzewów.

Częstym wykroczeniem wobec tej reguły jest mieszanie "zakresów występowania" lub wręcz wprowadzanie obok siebie dębu szypułkowego i bezszypułkowego, wprowadzanie olszy szarej i lipy szerokolistnej poza ich zasięgami geograficznymi i na siedliska nie odpowiadające naturalnemu ich występowaniu oraz - często nieświadome - wprowadzanie do lasu modrzewia japońskiego i eurojapońskiego. Zdarza się używanie nasion nieznanego pochodzenia, np. zbieranych z zadrzewień o nieznanym przynależności gatunkowej (np. lipy).

4. Tępy aktywnie przy okazji zabiegów pielęgnacyjnych inwazyjne gatunki obce: klon jesionolistny, czeremchę amerykańską, robinie. Choć nie należy się spodziewać całkowitego wyeliminowania tych gatunków, to możliwe jest ograniczenie ich reprodukcji i tym samym zahamowanie dalszego rozprzestrzeniania się.

5. Powstrzymaj się od niekoniecznych zabiegów związanych z prześwietleniem drzewostanu, zakładaniem zrębów, transportem drewna, uprawą gleby w miejscach występowania inwazyjnych gatunków obcych, również zielnych (klon jesionolistny, czeremcha amerykańska, robinia, niecierpek drobnokwiatowy, łubin trwały). Niemal zawsze wykorzystują one takie zaburzenie, by rozsiać się obficie. Wyjątki: zabiegi postulowane w punkcie 4.

6. Unikaj przebiegu przez drzewostany wszelkich szlaków komunikacyjnych. Są one bowiem szlakami wędrowek niepożądanych roślin synantropijnych. W przypadku dużych szlaków komunikacyjnych (linia kolejowa, szosa) postępuj zgodnie z punktem 8. Postaraj się, by używany na co dzień system dróg leśnych tworzył niewiele zamkniętych "oczek", tzn. by - w sytuacji optymalnej - do każdego miejsca można było dojechać na jeden sposób.

Wymagania ochrony przeciwpożarowej ograniczają stosowalność tej zasady.

7. Nie dopuszczaj do wypasu zwierząt gospodarskich w lasach, ograniczaj i zapobiegaj skutkom masowej turystyki i rekreacji i w ogóle wszelkich form aktywności ludzkiej wiążącej się z mechanicznym oddziaływaniem na runo leśne (deptanie, grabienie ściółki i jej plądrowanie w poszukiwaniu grzybów itp.). Masową rekreację na terenach leśnych próbuj kanalizować i dążyć do skupienia jej na minimalnej przestrzeni, a w miejscach takich próbuj doprowadzić do powstania zbiorowisk dywanowych złożonych w miarę możliwości z gatunków rodzimych.

8. Dąż do skracania długości granicy między kompleksami leśnymi a ich otoczeniem. Unikaj pozostawiania otwartych brzegów lasu, by zapobiec degeneracji fitocenozy w ich pobliżu i rozwojowi "polnych" lub "śmietnikowych" zbiorowisk na skraju lasu. Konstruuaj oszyjki - pasy krzewów na skraju

lasu - zbudowane z gatunków rodzimych i właściwych siedlisku.

9. Unikaj prześwietlania (przerzedzania) drzewostanu na większej powierzchni. Jeśli to możliwe, stosuj rębnie gniazdowe zamiast częściowych. Zamiast przerzedzania drzewostanu przy skraju lasu, zabezpiecz skraj pasem krzewów (patrz pkt. 8).

10. Unikaj uproszczenia struktury gatunkowej i wiekowej drzewostanu większego niż zazwyczaj w zbiorowisku naturalnym, ale także nie staraj się urozmaicić drzewostanu bardziej niż w zbiorowisku naturalnym.

Paweł Pawlaczyk

Powyższy tekst jest uproszczoną wersją artykułu Pawła Pawlaczyka "Jak w gospodarce leśnej zapobiegać synantropizacji szaty roślinnej", opublikowanego pierwotnie w "Przeglądzie Leśniczym" w roku 1993.